

SANOAT EKOLOGIYASI VA ATROF-MUHITNI MUHOFAZASIGA QARATILGAN BA'ZI MUAMMOLAR

Gapparov Behzod Nematillaevich

*Jizzax politexnika instituti katta o'qituvchi
Jizzax, O'zbekiston Respublikasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamon talabidan kelib chiqqan holda jamiyatimizdasanoat ekologiyasi va atrof-muhitni ifloslantirish muammolari xususida atroflicha ma'lumotlar misollar keltirish yo'li bilan yoritilib berilgan.*

Kalit so'zlar: *ekologiya, tafakkur, ta'lim, tarbiya, madaniyat, jamiyat, tabiat, atrof-muhit, biosfera, fizik, kimyoviy, biologic agentliklari.*

Аннотация: *В данной статье, исходя из потребностей времени, на примерах освещается экологическая информация о проблемах промышленной экологии и загрязнения окружающей среды в нашем обществе.*

Ключевые слова: *экология, мышление, образование, воспитание, культура, общество, природа, окружающая среда, биосфера, физические, химические, биологические агенты.*

Annotation: *In this article, based on the needs of the times, environmental information about the problems of industrial ecology and environmental pollution in our society is highlighted by giving examples.*

Keywords: *ecology, thinking, education, upbringing, culture, society, nature, environment, biosphere, physical, chemical, biological agencies.*

Barqaror sanoatning ekologik rivojlanishi uchun shart-sharoitlarni yaratish va saqlashga turli darajadagi mutaxassislar, shu jumladan tabiat boshqaruvchilari insonlar yordam berishi mumkin, ular turli darajadagi ekotizimlar va umuman biosferaning rivojlanishi, mavjudligi, ishlash qonuniyatlari to'g'risida chuqur bilimga egadirlar.

Darhaqiqat, sanoat ekologiyasi - bu biosferaning turli qismlarida tirik va tirik bo'lmagan tarkibiy qismlarning o'zaro ta'siri komplekslari sifatida

biogeotsenozlarning rivojlanishi va mavjudligi qonuniyatlarini, organizmlar va ularning yashash muhitining o‘zaro ta’sirini o‘rganadigan fan hisoblanadi. Tarixan “ekologiya” atamasi yunoncha ikkita “oikos” so‘zlaridan olingan - uy, yashash, yashash joyi va “logos” - bu so‘zma-so‘z "tirik organizmlar va ularning atrof-muhit o‘rtasidagi munosabatlar to‘g‘risida" degan ma’noni anglatadi. Ushbu atama fanga nemis biolog Ernst Hekkel tomonidan 1866 yilda organizmlarning atrof-muhit bilan o‘zaro aloqasini o‘rganadigan biologiya fanini kiritdi. “Organizmlarning umumiy morfologiyasi” kitobining 2-jildida E. Hekkel ekologiya fan sifatida quyidagi ta’rifni bergan: “Ekologiya deganda biz organizmlarning atrof-muhit bilan o‘zaro munosabati haqida umumiy tushunchani tushunamiz, bu yerda biz barcha sharoitlarga keng ma’noda murojaat qilamiz” deb ta’kidlagan.

Hozirgi vaqtda sanoat ekologiyasi odatda insonning “o‘z uyi” - biosfera, uning xususiyatlari, inson va butun insoniyat jamiyati bilan o‘zaro munosabati va o‘zaro munosabati haqidagi fan deb ataladi.

Darhaqiqat, sanoat ekologiyasi butun insoniyat uchun nafaqat fan, balki fikrlash va xulq-atvor uslubiga aylandi va hanuzgacha davom etib kelmoqda. Sanoat ekologiyasi tsivilizatsion nuqtai nazardan insonparvarlik, jumladan ma’naviyat, inson va tabiatning birligini anglash, yuksak madaniyat tomonlaridan biriga aylandi. Bizni o‘rab turgan tabiat butun insoniyat hayotining asosidir, uning iqtisodiyoti uchun manbalar manbai hisoblanadi, ammo afsuski fan uzoq vaqt davomida tsivilizatsiyaning tabiatga ta’siri muammosidan uzoqlashdi.

Agar biz sanoat ekologiyasining rivojlanishining izchil bosqichlarini kuzatsak, unda dastlab bu botanika va zoologiyaning ikkita o‘ziga xos qismi edi. XX asrning o‘rtalarida ekologiya o‘z ko‘lamini sezilarli darajada kengaytirdi va atrof-muhit bilan birga organizmlar to‘plami bo‘lgan supraorganizmik tizimlarni o‘rganadigan biologiya sohasiga aylandi va ular umumiy ekologiya deb nomlandi. Hozirgi vaqtda sanoat ekologiyasi fanlararo ma’noga ega bo‘lib, umumiy ekologiyaga aylandi.

Atrof-muhit muhofazasi tahlili tajribasidan kelib chiqib aytadigan bo‘lsak, ekologiya fan sifatida ilmiy fanlarning sintezi bo‘lishi kerak - biologiya, geologiya,

fizika, kimyo, iqtisodiyot va boshqalar. Atrof-muhit muammolari keng falsafiy tushunishni, yangi estetik tushunchalarni yaratishni talab qiladi. Ekologiyada eng murakkab ilmiy inshootlar amaliy muammolar bilan birgalikda zudlik bilan hal etilishini talab qiladi.

Shu nuqtai nazardan sanoat ekologiyasining asosiy vazifalari:

- ❖ Ajralmas tizim sifatida biosferaning ishlashi va rivojlanishi qonuniyatlarini tushunish;
- ❖ Atrof-muhit tarkibiy qismlarining tabiiy va antropogen kelib chiqishi ta'sirining buzilishiga reaksiyasini o'rganish;
- ❖ Inson tsivilizatsiyasining atrof-muhitga ta'sir qilishining ruxsat etilgan chegaralarini aniqlash;
- ❖ Atrof-muhitga, uning mavjudligi va rivojlanishiga ta'sir qilish chegaralariga rioya qilishni kafolatlaydigan jamiyatni rivojlantirish yo'llari bo'yicha kontseptual g'oyalar va tavsiyalarni ishlab chiqish.

Demak yuqoridagi vazifalar shuni tasdiqlaydiki, ekologiya shunchaki ilmiy fan emas, balki ilmiy bilimlarning muammoli yo'naltirilgan tizimidir.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, atrof-muhitning ifloslanishi - bu odatiy bo'lmagan fizik, kimyoviy, biologik yoki axborot agentliklarining salbiy oqibatlariga olib keladigan yangi kirib kelishi yoki paydo bo'lishidir. Tabiiy muhitning ifloslanishi tabiiy omillarning ta'siri natijasida va insonning iqtisodiy faoliyati natijasida paydo bo'lishi mumkin. Tabiiy ifloslanish tabiiy ofatlar natijasida yuzaga keladi (vulqon otilishi, bo'ronlar, sellar) Sanoat ekologiyasi nafaqat fizik va biologik hodisalarga bog'liq bo'lgan yaxlit fan bo'lib, u tabiiy va ijtimoiy fanlar o'rtasida o'ziga xos ko'prik vazifasini o'taydi. Bu chiziqli tuzilishga ega bo'lgan fan emas, ya'ni, vertikal ravishda rivojlanmaydi - oddiydan murakkabga qadar - u gorizonttal ravishda rivojlanib, har xil sohalardagi keng qamrovli masalalarni qamrab oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Жарков И.А и.др.Хозяйственная деятельность и состояние окружающей среды. Киев: Наукая думка. 1989.
2. Нестеров П.М, Нестеров А.П. Экономика природопользования и рынок. М. 1997.
3. Экология и экономика природопользования (Перевод). М. 1997.
4. Гаппаров Б.Н. “Инновацион техника ва технологияларнинг атроф муҳит муҳофазаси соҳасидаги муаммо ва истикболлари” мавзусидаги халқаро илмий-техник анжуман. Тошкент ш. 17-19 сентябрь 2020 йил. 1-том. 145-147 бетлар.